

РОЛЬ ПОЛЬЩІ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

О. В. Хасцька, М. І. Прихненко

Анотація: У статті представлені масштаби внеску Польської Республіки у євроінтеграційний шлях України, в цьому контексті розглянуто критичні моменти, які перешкоджають успішній взаємодії України та Польщі... В процесі дослідження були використані наступні методи та підходи: системний підхід, який надав можливість розглянути явище що вивчається у якості цілісної елементу; а також методи індукції та дедукції, проблемно-історичний метод, та метод порівняння, за допомогою якого проаналізовані внески допомоги різних країн для України.

Ключові слова: Польща, Україна, Європейський союз, відносини, безпека, Східне партнерство.

Вступ Польщі до Європейського Союзу в 2004 році відкрив нову – ЄС – главу польсько-українських відносин. Польща сприяла рішучому зближенню України та Європейського Союзу. Вона разом із Швецією були ініціаторами проекту «Східне партнерство», який особливо вплинув на спалах «Революції гідності» та чіткий поворот України до євроатлантичних структур. Тоді ж відбулося безпрецедентне посилення польсько-українських економічних та соціальних відносин. Як результат, Польща закріпила свою позицію як одного з найважливіших партнерів України з ЄС. Тому ми маємо на меті проаналізувати, якою є роль Польської Республіки у відносинах України та Європейського Союзу.

Роками українське суспільство характеризується високим рівнем симпатії до Польщі, яка сприймається як країна успіху в модернізації, верховенства права та ліберальної демократії, пов'язаною з європейською інтеграцією.

Польща функціонує в географічному центрі континенту і є важливою частиною Центральної та Східної Європи. Це країна, яка виступає сполучною ланкою між Сходом та Заходом. Окремі автори по-різному характеризують розташування Польщі на континенті. Найчастіше вони наголошують на ролі «мосту» між Сходом та Заходом Болеслав (Бальцерович Б., Белен С., Карський Я., Мерошевський Ю.). Перемислав Грудзінський розглядає її як «розумного посередника» між Сходом та Заходом.

Польща вважала себе покровителем і пропагандистом східної політики ЄС – вона використовує для цього геополітичне розташування, європейські амбіції, міркування щодо безпеки [6]. Тому під час польського головування в Раді Європейського Союзу у 2011 р. було парафровано угоду про асоціацію між ЄС та Україною. У 2008 р. Польща та Швеція ініціювали розвиток співпраці між Росією та Євросоюзом регіон із шістьма країнами Східної Європи та Південного Кавказу: Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна як частина Східного партнерства.

З моменту вступу Польщі до ЄС польсько-українські відносини пройшли різні етапи. Їх формують процеси ідентичності, що відбуваються в обох країнах та революційні політичні події (революції, агресія Росії, вибори). Проте такі історики як Зашкільняк Л., Крикун М, Звиглядич С. відзначають, що існують ряд проблем в відносинах Україна-Польща відзначають, що в останній час політичні відносини є найгіршими з часу здобуття Україною незалежності вказуючи на те, що найважливішими джерелами напруженості є: історична політика, протиставлення історичним спогадам та відмінностям у формі національних ідентичностей.

Республіка Польща проводила багатовимірну політику підтримки європейських прагнень України, сприяючи її інтеграції з Європейським Союзом у майбутньому. Однак, хоча той факт, що зовнішня політика України є чітко проєвропейською, зараз очевидний, на початку дев'яностих це було зовсім не ясно. Враховуючи своє історичне походження та зв'язки, Україна не могла дозволити собі проводити антиросійську політику, а виявлення своїх європейських схильностей у перші роки незалежності в будь-якому випадку було б трактовано як

антиросійське ставлення. Таким чином, у той період Україні справді довелося піти обхідним шляхом, видаючи декларації, не завжди узгоджені між собою, в яких як Росія, і США, так і Польща Німеччини описувалися як її стратегічні союзники. Більше того, намагаючись заспокоїти всі зацікавлені сторони, країна заявила, що не причетна до жодного політичного блоку. Ця плутанина щодо реальних напрямків, обраних українською дипломатією, ускладнила для ЄС визначення країни як такої, що має чітко європейські прагнення.

Офіційні заяви, у яких Польща відкрито і однозначно почала заявляти про свою готовність підтримувати євроінтеграційні намагання України, дослідники датують другою половиною 1990-х рр. Так, у роботах В. Гевко [1], О. Знахоренко [2], В. Трохимовича [4], зокрема, наголошується на тому, що перша офіційна заява про прагнення Польщі надавати нашій країні практичні консультації з питань інтеграції в ЄС була зроблена Президентом Республіки Польщі А. Квасневським у ході офіційного візиту до Варшави Президента України Л. Кучми у червні 1996 р. Крім того, під час зустрічі президентами підписано декларацію, одним із положень якої визначалася готовність двох країн підтримувати одна одну на шляху інтеграції в європейські структури.

Наступним кроком ми пропонуємо детально розглянути україно-польські відносини та то який досвід та допомогу може перейняти наша держава в Республіці Польщі.

А щоб детальніше опрацювати та проаналізувати, ми звернулись до таких зарубіжних та вітчизняних істориків, В'ятрович В., Герасимчук Т., Горун Д., Дерев'янко І. які помітили той момент, що з часу здобуття незалежності в 1991 р. Україна посідала важливе місце у польській зовнішній політиці. Також вони прослідкували, що контакти на «президентському» рівні були інтенсивними у 2004–2015 роках, незалежно від того, хто обіймав цю посаду. Лех Качинський відвідував Україну дев'ять разів за 4,5 роки, а Броніслав Коморовський 11 разів за п'ять років. У цей період візити прем'єр-міністрів були набагато рідшими. У 2007–2014 рр. Дональд Туск здійснив лише чотири візити (для порівняння, він їздив до Хорватії п'ять разів за той самий період). Особливо довга перерва у візитах польських прем'єр-міністрів в Україну відбулася у період з квітня 2011 року по січень 2015 року.

У 2008–2010 рр. Польсько-українські відносини дещо охолонули через потепління польсько-російських відносин. Польський уряд вирішив піти на цей крок, дотримуючись політики перезавантаження президента США Барака Обами, незважаючи на російську агресію проти Грузії в серпні 2008 року. Водночас Україна опинилася в газовій війні з Росією на рубежі 2008–2009 років.

Протягом багатьох років основним джерелом напруженості між Польщею та Україною є проблема різного тлумачення деяких історичних питань. Прихід PiS до влади посилив ці відмінності. Злочини, скоєні УПА проти поляків у 1943–1945 рр. (Особливо на Волині), є центральними для польської пам'яті та історичної політики – непропорційно великі порівняно з іншими подіями. Інші важливі історичні нитки, включаючи позитивні, щодо польсько-українських відносин опущені в офіційному польському історичному оповіданні.

Історична обізнаність про злочини УПА в польському суспільстві зросла за останні десятиріччя. Безперечно, що злочини УПА проти населення були геноцидом, і їх масштаби були набагато більшими, ніж злочини, вчинені поляками в різних формуваннях проти українців. Однак в Польщі представляють УПА маніпулятивним способом, майже не сприймаючи її позитивної ролі в історії України [6]. Це, певною мірою, відповідь на ідеалізацію УПА в Україні, особливо від «революції гідності», хоча вона повинна слід підкреслити, що в Польщі масштаби цього явища перебільшені наприклад, із десятків тисяч назв вулиць, змінених внаслідок декомунізації, лише невелика частина отримала імена, що стосуються УПА та Організації українських націоналістів, ОУН. Дуже важливі елементи сучасної історичної політики України, не пов'язані з УПА, також не враховуються наприклад, козацька спадщина, переосмислення відносин між українцями та Великим Степом, включаючи козаків з кримськими татарами, Великий Голод, незалежність у 1918–1920 рр., внесок українців, які воювали у Червоній Армії у перемозі над нацистською Німеччиною.

Історичне осмислення подій повинно виступати у якості того інструменту, який дозволяє проаналізувати «глибинні проблеми» співіснування декількох соціальних груп задля їх спільного сприйняття та знаходження шляхів подолання цих проблем [3].

Історичні суперечки перетворюються не лише на політичні відносини, а й на погіршення ставлення поляків до українців за останні роки [1019]. Згідно з опитуванням CBOS від січня 2019 року, понад 40 % поляків заявили про неприязнь до українців, більше 30 % співчуття та майже 30 % байдужості [7]. Однак це погіршення ставлення поляків до українців слід поставити в ширший контекст загального зростання ксенофобії польського суспільства.

З іншого боку, ставлення українців до поляків, безумовно, краще, ніж ставлення поляків до українців, яке певною мірою пов'язане з різними характеристиками польської та української національної ідентичності. Дослідження, проведені Дослідницьким центром Pew у Центральній та Східній Європі, показують, що польська національна ідентичність має більш етнічний характер, тоді як в українській переважає громадянська орієнтація [13].

Незважаючи на напруженість щодо історичних питань, військова співпраця активізувалась після 2004 року. За останні 15 років польські та українські солдати служили або служать разом у місіях в Косово, Іраку та Афганістані. Польські збройні сили також стали одними з найважливіших партнерів НАТО, регулярно беручи участь у колабораціях з українськими солдатами. У 2016 році була створена польсько-українсько-литовська бригада, але українські солдати становлять значну меншість – трохи більше 10 %.

Після російської агресії проти України в 2014 році безпека набула принципового значення для України, і отримана фінансова підтримка та обладнання мають велике значення як прояв міжнародної солідарності. Однак вартість польської допомоги українській армії у 2014–2018 рр. становила 5,5 млн доларів США. Це становить невелику частину іноземної допомоги українським збройним силам, і крім того, вона була майже повністю передана в 2014 році. Для порівняння: Канада надала Україні майже в п'ять разів більше допомоги, ніж Польща, хоча її оборонний бюджет лише вдвічі більший як польський.

З часу здобуття Україною незалежності Польща справедливо вважала, що одним із найкращих інструментів стабілізації свого східного сусіда є її найтісніша інтеграція з євроатлантичними структурами. З моменту вступу до ЄС Польща прагнула виступити адвокатом України на форумі ЄС. Вона підтвердила свою позицію під час "помаранчевої революції" незабаром після вступу в ЄС, коли президент Олександр Квасневський зіграв ключову роль у мирній угоді протестуючих та правителів під егідою Європейського Союзу. Після революції Польща безуспішно намагалася домогтися визнання України ЄС потенційним кандидатом, як країни Західних Балкан, які отримали цей статус у 2000 р. Ці зусилля послабили внутрішні конфлікти серед "помаранчевої" еліти

У цій ситуації, в рамках політики посилення відносин України з ЄС, Польща та Швеція презентували у травні 2008 року проект «Східне партнерство», адресований країнам східного сусідства. Ця ініціатива, офіційно оголошена ЄС у травні 2009 року, передбачала укладення країнами Східного партнерства ЄС та ЄС угод про асоціацію на основі домовленостей про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі та скасування віз для своїх громадян.

На початку 2014 року, під час революції гідності, Польща підтвердила, що на форумі ЄС вона мала важливий голос в українських питаннях. Тоді міністр закордонних справ Радослав Сікорський разом зі своїми колегами з Німеччини та Франції приїхав до Києва для посередництва між владою та опозицією. Однак у наступні місяці Польща залишалася поза нормандським форматом (Франція, Німеччина, Росія, Україна) внаслідок опозиції Росії, яку прийняли інші учасники.

Після 2015 року позиція Польщі як адвоката України на форумі ЄС зменшилась через погіршення відносин з Німеччиною, Францією та інституціями ЄС та, як наслідок, послаблення позиції Польщі в Європейському Союзі. Однією з найважливіших причин цієї напруженості є внутрішня політика уряду Закону та справедливості. Суперечки з історією

також перекладаються на європейський вимір польсько-українських відносин. Правляча партія, яка відкидає більш критичне ставлення до минулого Польщі, водночас закликає Україну – посилаючись на європейські стандарти – змиритися з темними сторінками своєї історії. Президент Ярослав Качинський прямо поставив підтримку Польщі європейських прагнень України в залежність від відмови від спадщини УПА («Україна не вступить до Європи з прапором» [9]). В Польщі не було серйозних дискусій щодо наслідків повного відокремлення від спадщини УПА для української національної ідентичності та її проєвропейської орієнтації. Звичайно, темні сторінки історії УПА повинні критично оцінювати українці. Однак слід пам'ятати, що УПА найбільш однозначно відкидала російський протекціонізм ідентичності (росіяни як старші брати) та комунізм серед основних українських політичних сил у 20 столітті, і поступово прийняла демократичну систему.

Водночас Польща в ЄС стала ключовим партнером України в економічному та соціальному вимірі. З 2004 року кількість українців, які відвідують Польщу, значно зросла. У 2006 р. до Польщі прибуло 4,4 млн українців, у 2013 р. – 7 млн, а в 2017 р. Майже 10 млн [14]. За даними українського статистичного управління, 65 % усіх українців, які відвідують ЄС, приїхали до Польщі у 2017 році. Останніми роками Польща також стала головним напрямком для навчання українців за кордоном. У 2005 / 2006 рр. Їх було 2 тис., У 2009 / 2010 рр. – 3,5 тис., А в 2017 / 2018 рр. Близько 38 тис. [17]

Починаючи з 2004 року, Польща збільшила допомогу для розвитку для України особливо після 2017 року [11], однак, вона все ще є недостатньою з точки зору польських амбіцій, значення України для Польщі та потреб українського громадянського суспільства. Згідно зі статистикою ОЕСР, ця допомога становила лише 3 % всієї допомоги на розвиток, яку отримала Україна у 2016–2017 рр., що дає Польщі сьоме місце у списку донорів. На відміну від торгівлі, між допомогою Польщі та Німеччини на розвиток існує велика відстань, а саме німецька допомога в 4,5 рази перевищує польську [15]. Більше того, польські урядові та неурядові організації, на відміну від своїх колег з Німеччини, впроваджують проекти ЄС в Україні, де ЄС є найбільшим донором допомоги на розвиток, на частку якого припадає 30 % всієї «суми» отриманої Україною.

Соціологічні дослідження, проведені в Україні різними центрами (Разумков, Рейтинг, Socis, IRI), показують, що позитивне ставлення до ЄС сильно корелює з таким самим ставленням до Польщі, яке сприймається українцями як приклад успіху модернізації та демократизації тісно пов'язана з європейською інтеграцією [12].

В рамках посилення економічних відносин між Україною та ЄС значення Польщі як її головного партнера значно зросло. Частка Польщі в торговому обміні України зросла у 2004–2018 рр. З 3 % до майже 7 % (у 2013 р. вона становила понад 4,5 і в даний час лише трохи нижча за частку Німеччини. Польща також стала головним напрямком для українців з економічних причин за кордоном У 2013 році було заявлено майже 220 тисяч заяв про намір працевлаштуватися, у 2017 році – понад 1,8 мільйона, а через рік – близько 1,5 мільйона в 2018 році. Близько 900 000 громадян України перебували в Польщі одночасно [8]. Переважна більшість українців, які працюють в ЄС, зайняті на польському ринку. Фінансові перекази з Польщі становлять найбільшу частину переказів з-за кордону, що надходять в Україну, і їх частка у ВВП України зросла на 3 % у 2004 році та до 11 % у 2017 році.

Однак істотного збільшення польських інвестицій в Україну, які пропорційно набагато менші, ніж у деяких країнах Центральної Європи, не відбулося. За українськими даними, на прямі інвестиції Польщі припадає близько 2 % усіх прямих іноземних інвестицій в Україну. Однак подальший розвиток економічного співробітництва вимагає розвитку інфраструктури, особливо будівництва доріг та прикордонних переходів, які занадто малі, пропорційні довжині кордону.

Підсумовуючи, ми б хотіли звернути вашу увагу на те, що після вступу Польщі до ЄС польсько-українські економічні та соціальні відносини явно активізувались, особливо після «революції гідності» (2013–2014). Ця тенденція також мала контекст ЄС – вона сприяла зближенню України з Європейським Союзом. Водночас польсько-українські відносини

отримали вигоду від нової інституційної бази співпраці між ЄС та Україною. Однак у 2015 році після приходу до влади PiS відбулося погіршення політичних відносин між двома країнами через великі історичні суперечки. Як результат, Польща не використала «революцію гідності» для побудови стратегічного партнерства з Україною, яке зміцнило б українські позиції в Європейському Союзі. Зараз важливим питанням є те, як довго триватимуть суперечливі тенденції: поглиблення економічної співпраці та зростання міжособистісних контактів з одночасними конфліктами в історії та можливим погіршенням ставлення поляків до українців? З одного боку, принципові розбіжності у поглядах на історичні проблеми, важливі для ідентичності обох націй та польської правлячої еліти, обмежують можливість радикального поліпшення відносин між двома країнами. З іншого боку, сценарій значного погіршення відносин малоймовірний через віру в основні еліти обох країн, найбільш серйозною спільною загрозою є Російська Федерація. Остання намагається посилити напруженість між двома країнами за допомогою Інтернет-діяльності та багатьох інших допоміжних засобів.

Аннотация: В статье представлены масштабы вноса Польской Республики в евроинтеграционный путь Украины, в этом контексте рассмотрены критические моменты, которые препятствуют успешному взаимодействию Украины и Польши. В процессе исследования были использованы следующие методы и подходы: системный подход, который предоставил возможность рассмотреть явление изучаемого в качестве целостной элемента; а также методы индукции и дедукции, проблемно-исторический метод, и метод сравнения, с помощью которого проанализированы взносы помощи различных стран для Украины.

Ключевые слова: Польша, Украина, Европейский союз, отношения, безопасность, Восточное партнерство

Abstract. The article presents the scale of the contribution of the Republic of Poland to the European integration path of Ukraine, in this context the critical points that hinder the successful interaction of Ukraine and Poland. The following methods and approaches were used: a systematic approach studied as an integral element; as well as methods of induction and deduction, problem-historical method, and method of comparison, which is used to analyze the contributions of aid from different countries to Ukraine.

Key words: Poland, Ukraine, European Union, relations, security, Eastern Partnership

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гевко В. Основні тенденції політичного українсько-польського співробітництва в 1993–1996 роках. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2003. Вип. 3. С. 364–370.
2. Знахоренко О. М. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах. *Історичний архів. Наукові студії: зб. наук. пр.* Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. Вип. 2. С. 90–98.
3. Прихненко М. І Відносини між Україною та Республікою Польща в умовах наростання гібридних загроз безпеці. *Доля поляків і доля вітчизни: погляд крізь призму століття (Мовно-історичний портрет польської спільноти на Поділлі)* / Донецький національний університет / Укл.: А. Загнітко (наук. і відп. ред.). Вінниця: ТОВ «Твори», 2019, С. 78–81.
4. Трофимович В. Політичні відносини України та Республіки Польща. *Наукові записки “Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України”.* Серія: *Політичні науки*. Острого: Вид-во Нац. ун-тету «Острозька академія». 2010. Вип. 4. С. 121–133.
5. Хаєцька О. Місце “Історичного контексту” в сучасних Українсько-Польських відносинах. *Доля поляків і доля вітчизни: погляд крізь призму століття (Мовно-історичний портрет польської спільноти на Поділлі)* / Донецький національний університет / Укл.: А. Загнітко (наук. і відп. ред.). Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. С. 95–100.
6. Adam Balcer Starszy brat czy strategiczny partner? Polityka Polski wobec Ukrainy po akcesji do Unii Europejskiej. URL : <http://ineuropa.pl/in15/starszy-brat-czy-strategiczny-partner/#fn>: (dostęp 2019).
7. Centrum Badań Opinii Społecznej Zob. URL : https://twitter.com/CBOS_Info/status/1093481110489743360/photo/1 (dostęp: 3.02.2019)
8. I. Chmielewska, G. Dobroczeck, A. Panuciak, Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2018, URL : https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2018/obywatele-Ukrainy-pracujacy-w-Polsce-raport.pdf (dostęp: 4.02.2019).
9. J. Kaczyński w wywiadzie dla “Do Rzeczy” nr 6 , Zob. URL : <https://dorzeczy.pl/kraj/21120/Do-Rzeczy-nr-6-Jaroslaw-Kaczynski-w-ostry-m-wywiadzie-dla-Do-Rzeczy-Musze-> (dostęp 05.02.2017)
10. Winiewski M., Hansen K., Bilewicz M., Soral W., Świdorska A., Bulska D. Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych, Fundacja Batorego, s. 24. URL :

http://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/MOWA_NIENAWISCI_MOWA_POGARDY_INTERNET.pdf (доступ: 20.01.2019).

11. Polska pomoc w liczbach, Zob. URL: <https://www.polskapomoc.gov.pl/Polska,pomoc,w,liczbach,15.html> (доступ: 7.02.2019)

12. Public Opinion Survey of Residents of Ukraine, September 29–October 14, 2018, s. 53, Zob. URL: https://www.iri.org/sites/default/files/2018.11.30_ukraine_poll.pdf (доступ: 5.02.2019)

13. Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe, Pew Research Center, 10 May 2017. URL: http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/11/2017/05/09154356/Central-and-Eastern-Europe-Topline_FINAL-FOR-PUBLICATION.pdf (доступ: 6.02.2019)

14. The Administration of State Frontier Service of Ukraine Foreign citizens who visited Ukraine in 2017 year, by countries Zob. URL: https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2013/tyr/tyr_e/vig2017_e.htm (доступ: 8.02.2019)

15. The Organisation for Economic Co-operation and Development Aid at a glance charts Receipts for Ukraine, OECD, URL : https://public.tableau.com/views/OECDDACAidataglacebyrecipient_new/Recipients?:embed=y&:display_count=yes&:showTabs=y&:toolbar=no?&:showVizHome=no (доступ: 7.02.2019).

16. Verluise, Geopolityka granic Wspólnoty Europejskiej, tłum. L. Kłopotowski, Toruń 2014, s. 126–127; Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2010 roku (przedstawiona przez ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego na posiedzeniu Sejmu 8 kwietnia 2010 r.), „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2011, s. 11.

17. W Polsce studiuje około 70 tys. zagranicznych studentów, w tym ponad połowa Ukraińców, URL : <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/70-tys-zagranicznych-studentow-w-polsce-polowa-z-nich-z-ukrainy> (доступ: 5.02.2019)

УДК 364.442.6:316.776

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА США: РОЗ'ЄДНАННІ ШТАТИ АМЕРИКИ?

І. О. Черновол, І. Ю. Чарських

Анотація. Дане дослідження акцентує увагу на актуальних проблемах та викликах американській інформаційній безпеці в контексті виборів президента США 2020 року й приходу до влади новообраного президента – Джоєфа Байдена. Надано стислу інформацію стосовно основних технологій втручання у виборчий процес; нормативного регулювання забезпечення інформаційної безпеки під час виборчого процесу у США; організаційних заходів, направлених на захист виборчого процесу з американських президентських виборів 2020 року; впливу соціальних медіа в контексті порушення питання забезпечення інформаційної безпеки США. Використовуючи системний підхід, разом із залученням методу критичного аналізу досліджено основні проблеми, загрози та виклики інформаційній безпеці США, окреслено можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інформаційна безпека США, технології втручання, виборчий процес, президентські вибори, соціальні медіа.

Проведення справедливих, прозорих виборів, забезпечення відкритого та чесного виборчого процесу відповідно до закону можна назвати характеристикою будь-якої демократичної держави. Однак, разом із розвитком демократичних процедур, які дозволяють координувати виборчий процес, із розробкою методів моніторингу підготовки та проведення виборів, з'являються все більші ризики, які загрожують легітимності виборів. З огляду на важливість інституту виборів у демократичних країнах, на сьогодні, на жаль, швидко розповсюджуються методи втручання у виборчий процес зовнішніх сил – інших держав, метою яких є вплив на хід і результат виборів задля реалізації своїх власних інтересів.

За іронією долі, саме Сполучені Штати опинилися в епіцентрі уваги іноземних «друзів», які залюбки скористалися низкою «опцій» для втручання в американську сферу інформаційної безпеки, передвиборчого процесу та власне виборів президента у 2016 році. На думку автора, не викликає подиву той факт, що «найдружелюбнішою» виявилась Російська Федерація, яка використала достатню кількість технологій втручання у вибори, до більшості з яких США, вочевидь, не були готові. До того ж, частину з так званих «опцій», що допомогли агентам Кремля в реалізації такого втручання американці створили